

САМІТИ НАТО: УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто питання, результати та особливості самітів, які стосувалися України.

Ключові слова: НАТО, саміти, українське питання, вступ до НАТО.

Abstract

The issues, results and features of the summits, which concerned Ukraine, were considered.

Keywords: NATO, summits, the Ukrainian issue, joining NATO.

Вступ

Широкомасштабна війна, яку Росія розпочала проти України у лютому 2022 року. Масштабне вторгнення російських військ до України «фундаментально змінило глобальне стратегічне середовище». Агресія становить найбільш пряму загрозу трансатлантичній безпеці та глобальній стабільності з часів закінчення Холодної війни. Тому Україні потрібна підтримка як зі сторони НАТО так і з інших країн.

Основна частина

У відповідності до статутних документів Альянсу, головна роль НАТО полягає у забезпеченні свободи і безпеки країн-членів з використанням політичних і військових засобів. НАТО дотримується спільних для Альянсу цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та мирного розв'язання суперечок та підтримує ці цінності в усьому євроатлантичному регіоні. Зasadничим принципом Альянсу є спільність поглядів між північноамериканськими та європейськими членами НАТО, що поділяють однакові цінності та інтереси і віддані справі збереження демократичних принципів, що робить нероздільною безпеку Європи і Північної Америки. Альянс стоїть на захисті своїх країн-членів від загрози агресії: головним військово-політичним принципом організації є система колективної безпеки, тобто спільних організованих дій всіх її членів у відповідь на напад ззовні [1].

Україна розпочала розвиток відносин з НАТО зі вступу до Ради північноатлантичного співробітництва у березні 1992 року, а через два роки приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру». У ході Мадридського саміту Альянсу 9 липня 1997 року була підписана «Хартія про особливе партнерство», в рамках якого почала працювати Комісія Україна-НАТО, у штаб-квартирі організації в Брюсселі з'явилась українська місія, а у Києві — Центр інформації та документації НАТО.

Перший саміт – це Стамбульський саміт НАТО 2004. Зустріч була проведена між керівниками НАТО і Президентом України Леонідом Кучмою. Члени НАТО висловили вдячність за зусилля України щодо міжнародної підтримки миру, такі як КФОР[2]. У ході комісії Україна запропонувала підтримати операції, що проводилися в Середземному морі (військово-морські операції НАТО, які призначені запобіганню пересування терористів зі зброєю масового ураження). Було також розглянуто питання у сфері оборонної співпраці між НАТО і Україною і можливий початок здійснення партнерства в інтересах Цільового фонду миру. Представники НАТО привітали прагнення України домогтися повної інтеграції в Альянс, але підкреслили, що інтеграція неможлива без багатьох військових реформ, а також прихильності цінностям, які лежать в основі Альянсу: демократія, верховенство права, свобода слова, прозорі вибори тощо. Генеральний секретар НАТО розкритикував Кучму за утиск преси і за жажливу підготовку до українських президентських виборів у листопаді 2004 року.

Брюссельський саміт НАТО 2005. Під час саміту також відбулося засідання комісії НАТО — Україна, на якому лідери країн-членів НАТО виразили сильну підтримку щодо євроатлантичної інтеграції України і реформам, що проводяться нею. Також запущено проект вартістю в 25 мільйонів євро, на ліквідацію старих запасів стрілецької зброї та боєприпасів в Україні, які є спадком СРСР [3].

Бухарестський саміт НАТО 2008. На саміті НАТО в Бухаресті в квітні 2008 року НАТО вирішило, що поки що не пропонуватиме членство Грузії та Україні; Проте генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер заявив, що Грузія та Україна з часом стануть членами. За інформацією російської газети «Коммерсант», на цьому саміті президент Росії Володимир Путін висловив думку Джорджові Бушу, що «Україна — це навіть не держава!», і натякнув, що у випадку вступу України до НАТО, Росія може розпочати відторгнення Криму та Східної України. Шість років по тому розпочалася Російська збройна агресія проти України [4].

Лісабонський саміт НАТО 2010. Відмова президента України взяти участь в саміті вказувала на невелику його значущість для керівництва держави: таким чином Янукович продемонстрував невисоку пріоритетність політичної та безпекової співпраці України з НАТО та, за переконанням деяких експертів, передав право говорити від імені України російському президентові Дмитру Медведеву. З іншого боку, його участь у саміті також не дала б яких-небудь відчутних результатів. Відмовившись від задекларованої раніше мети членства в НАТО, Україна поставила цю організацію в двозначне положення: НАТО погодилася з фактичним переходом України до російської сфери впливу, хоч і продовжувала співпрацювати з нею у військовій галузі, очікуючи майбутньої зміни геополітичного клімату.

Уельський саміт НАТО 2014. Як зазначав ще до початку саміту прем'єр-міністр Великої Британії Девід Камерон: «Перше — це реагування НАТО на російсько-українську кризу. Тоді як Росія дестабілізує Україну та незаконно анексувала Крим, Альянс повинен сфокусуватися на гарантіях нашим східним союзникам.»

Ще до засідання комісії Україна-НАТО Президент України Петро Порошенко провів декілька неформальних зустрічей з лідерами США, Італії, Великої Британії, Німеччини і Франції, на яких обговорювалися шляхи вирішення ситуації, що склалася в Україні. Лідери країн-членів НАТО заявили про готовність надати Україні гуманітарну допомогу та нескортуальну зброю, а також одностайно підтримали запропонований Петром Порошенком «мирний план дій». На засіданні комісії Україна-НАТО глави держав та голови урядів країн-членів НАТО виступили із заявою щодо підтримки українського суверенітету, територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів. Комісія констатувала, що Росія продовжує порушувати суверенітет, територіальну цілісність та зазіхати на незалежність України, а також те, що війська РФ залучені до прямої військової операції в Україні, а керівництво Росії продовжує постачати зброю військовим угрупованням на сході України, утримувати тисячні готові до бою підрозділи на кордоні з Україною. Комісія дійшла висновку, що такий розвиток подій підриває безпеку України і має серйозні наслідки для стабільності та безпеки всього євроатлантичного простору. У спільній декларації по закінченню засідання Комісії лідери засудили анексію Криму Російською Федерацією та умисну дестабілізацію на сході України, яка триває, порушуючи міжнародне право, а також закликали російську владу скасувати договір про прийняття самопроголошеної Республіки Крим до складу Російської Федерації, який члени Альянсу не визнають і ніколи не визнають. Крім того, члени НАТО звернулися до Росії з вимогою припинити підтримувати сепаратистів на східному кордоні України й утриматися від подальших агресивних дій проти цієї держави.

Варшавський саміт НАТО 2016. Агресивна політика Росії й захист України, Польщі та Балтії були серед головних тем саміту. Під час саміту проведено засідання комісії НАТО—Україна. У спільній заяві Комісії на рівні глави держав та урядів ідеться, зокрема про таке:

«На основі Заяви Комісії Україна-НАТО на саміті в Уельсі від 4 вересня 2014 року та на рівні міністрів закордонних справ від 11 травня 2015 року в Анталії ми закликаємо Росію відмовитися від незаконної та нелегітимної «анексії» Криму, яку ми не визнаємо і не визнаватимемо. Ми особливо занепокоєні

переслідуваннями та дискримінацією кримських татар та інших представників місцевих громад. Росія продовжує підтримувати стан постійної нестабільності на сході України, що вже привело до втрати на Донбасі близько 10 000 життів і позбавило Україну значної частки промислового виробництва. Ми особливо занепокоєні зростанням кількості порушень режиму припинення вогню вздовж лінії розмежування, переважно з боку підтримуваних Росією бойовиків [5].» На саміті презентували Стратегічний оборонний бюлетень України. Стратегічний оборонний бюлетень України — документ оборонного планування, який розробляється Міністерством оборони України за результатами оборонного огляду з метою визначення основних напрямів реалізації воєнної політики України та розвитку сил оборони.

Брюссельський саміт НАТО 2018. За словами українських урядовців, Україна від Саміту НАТО 2018 року очікувала підтвердження «політики відчинених дверей», продовження підтримки України через спеціалізовані трастові фонди НАТО та запрошення до Програми розширених можливостей НАТО [6]. Також стало відомо, що американська делегація підтримає прагнення України та Грузії на шляху до набуття членства у цій організації, а на 12 липня були заплановані зустрічі Дональда Трампа із Президентом України Петром Порошенком та Грузії Георгієм Маргвелашвілі. 10 липня 2018 року Президент України Петро Порошенко висловився про позицію держави Україна щодо саміту у Брюсселі. Зустріч Президентів України та США. 12 липня відбулася зустріч Президента України Петра Порошенка з Президентом США Дональдом Трампом. Найперше обговорювалися питання, які стосувалися зустрічі-саміту Президента США з Президентом Росії 16 липня у Гельсінкі.

Лондонський саміт НАТО 2019. Українську сторону на саміті НАТО в Лондоні представляв міністр закордонних справ України В. Пристайко, що викликало неабиякий інтерес у політичних колах та аналітичному середовищі. Український міністр закордонних справ виступив на панельній дискусії “Від Балтійського до Чорного моря: безпека на передовій НАТО”, під час якої він підкреслив: “Те, що трапилося 10 років тому у Бухаресті, на мою думку, було великою помилкою. Спочатку нам було обіцяно членство, потім була ідея щодо Плану дій про членство. Минуло понад 10 років, і нас не запросили ні до дорожньої мапи, ні до членства. Я вважаю, що нерішучість НАТО дозволила Росії спочатку вторгнутись в Грузію, а потім за шість років прийти в Україну”. Думається, що нинішнє керівництво Альянсу дозріває до сприйняття такої критики. Підтвердженням тому є заява Є. Столтенберга напередодні саміту про те, “що Україна та Грузія будуть членами НАТО. Це рішення залишається чинним, хоча і не встановлено чіткого таймлайну щодо вступу. Зараз наше завдання, знайти як допомогти Україні та Грузії просуватися до вступу”. Таким чином, рішення ювілейного лондонського саміту НАТО вказують на те, що Альянс починає глибше розуміти небезпеку агресивного курсу Російської Федерації та намагається опрацювати реальні заходи щодо збільшення своєї міцності як на військовому, так і на політичному рівнях.

Брюссельський саміт НАТО 2021. Представники України, як і всіх інших країн-партнерів, на саміті не були присутні. Єнс Столтенберг пояснив це тим, що саміт буде тривати всього один день, тому участь у ньому візьмуть лише країни-союзниці НАТО. Закриті саміти відбувались також 2017 і 2019 року, участь у них брали лише лідери країн НАТО. Попри відсутність представників України на саміті, лідери НАТО оголосили, що Україна отримає членство через ПДЧ. У комюніке, схваленому за результатами саміту, йдеться: «Ми підтверджуємо рішення, ухвалене 2008 року на Бухарестському саміті НАТО, про те, що Україна стане членом Альянсу із Планом дій щодо членства як невід'ємною частиною процесу.» Подібні формулювання щодо України прозвучали вперше з 2008 року, коли на Бухарестському саміті НАТО одностайно ухвалили Декларацію, у якій Україну (нарівні з Грузією) запевнили в майбутньому набутті членства в НАТО. Щодо Грузії ж такі формулювання звучать з 2018 року. На брифінгу після саміту генсекретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Росія не зможе ветувати рішення про можливий вступ України до Альянсу під час його розгляду, а ухвалюватимуть рішення Україна та 30 країн Альянсу [7].

Віртуальний саміт НАТО 2022. «Росія зараз постане перед високою ціною та важкими наслідками, що будуть застосовані з боку усього міжнародного співтовариства», - сказав Єнс Столтенберг. «Наші думки

зараз із хоробрим народом України. Те, про що ми попереджали протягом місяців, сталося, незважаючи на всі заклики до Росії змінити курс на дипломатичні зусилля. Мир на нашому континенті порушений. Ми маємо війну в Європі, у обсязі та такого типу, що, як ми думали, вже відійшли в історію», - наголосив Генеральний секретар НАТО. Він зауважив, що Кремль несе повну відповідальність за цю навмисну, холоднокривну та задалегідь сплановану агресію. Попри всю брехню та дезінформацію, що поширюється з російського боку, російські наміри та дії є очевидним для усього світу. Саме російське керівництво несе повну відповідальність за свої безумні дії та за життя, що будуть втрачені. Як повідомляв Укрінформ, глава країни-агресора Володимир Путін оголосив про початок спеціальної військової операції на Донбасі. Близько 4 ранку 24 лютого Росія завдала ударів по Україні та розпочала війну. Президент України Володимир Зеленський заявив, що на всій території України запроваджується воєнний стан. Верховна Рада зранку 24 лютого затвердила указ Зеленського щодо запровадження воєнного стану на всій території України.

Брюссельський саміт НАТО 2022. Зустріч відбулася через вторгнення Росії в Україну 2022 року. Президент України Володимир Зеленський взяв участь у форматі відеоконференції та виступив на саміті. Зеленський попросив країни НАТО надати Україні військову техніку, включаючи бойові літаки, танки та бронетехніку. Він також закликав НАТО встановити безпальотну зону для запобігання повітряним і ракетним ударам по Україні. На саміті деякі держави-члени НАТО зобов'язалися збільшити військові витрати. Після саміту лідери опублікували спільну заяву, в якій засудили напади Росії на мирних жителів та закликали Росію негайно призупинити військові дії в Україні, як це було наказано Міжнародним судом тижнем раніше.

Мадридський саміт НАТО 2022. У заключній декларації країни НАТО повторили свою «непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її територіальні води». Вони заявили про «повну підтримку невід'ємного права України на самооборону та вибір власних заходів безпеки». НАТО ухвалило посилений пакет підтримки для України, який: прискорить доставку нелетального оборонного обладнання, покращить кіберзахист і стійкість України, а також підтримає модернізацію її оборонного сектору для досягнення довгострокової сумісності з НАТО.

Також Північноатлантичний альянс пообіцяв допомагати Україні у довгостроковій перспективі на її шляху післявоєнної відбудови та реформ.

Питання вступу України до НАТО на цьому саміті не обговорювалося в контексті швидкої перспективи, але в майбутньому важко уявити європейську безпекову архітектуру без України, сказав прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон.

«Щодо остаточного рішення щодо присутності України в архітектурі безпеки та безпеки Європи. Мені зрозуміло, що згодом це має статися», – сказав британський прем'єр. За його словами, якщо НАТО не готове надати Україні гарантію за п'ятою статтею статуту НАТО, то країни НАТО повинні запропонувати Україні достатню збройну допомогу, щоб вона могла стримувати агресію.

Висновок

НАТО стоїть на боці народу України, її демократично обраних президента, парламенту і уряду. Альянс завжди непохитно підтримуватиме незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи територіальні води. Хоч не все що ми хочемо вони роблять, але з боку Альянсу є значна підтримка України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Взаємовідносини України з НАТО.
URL: <https://dn.gov.ua/ekonomika/mizhnarodne-ta-mizhregionalne-spivrobitnictvo/yevropejska-ta-yevroatlantichna-integraciya-yes/nato/vzayemovidnosini-ukrayini-z-nato>
2. NATO, Press Conference by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer and Leonid Kuchma, President of Ukraine following the NATO-Ukraine Commission, June 29, 2004.
URL: <https://www.nato.int/docu/speech/2004/s040629b.htm>
3. «Альянс готовий поглиблювати співпрацю з Україною». 2005.
URL: <https://www.nato.int/docu/update/2005/02-february/e0222b.htm>
4. Путін — Бушу: «Україна — це не держава». Українська правда, 07.04.2008.
URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/7/3410762/>
5. Спільна заява комісії Україна-НАТО. 09.07.2016.
URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133173.htm?selectedLocale=uk
6. Україна очікує від саміту НАТО підтвердження перспективи членства. Укрінформ. 3 липня 2018.
URL: <https://web.archive.org/web/20180708220746/https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2491817-ukraina-ocikue-vid-samitu-nato-pidtvrdzenna-perspektivi-clenstva.html>
7. НАТО дасть Україні ПДЧ і прийме в Альянс. Але коли. BBC News. 14 червня 2021.
URL: <https://web.archive.org/web/20210625045027/https://www.bbc.com/ukrainian/news-57475160>

Процишена Софія Василівна – студентка групи МФКД-20Б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний університет, Вінниця, e-mail: protsyshena.05@gmail.com

Науковий керівник: **Корнієнко Валерій Олександрович** – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: valkorney1958@gmail.com

Protsyshena Sofia – Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National University, Vinnytsia, email: protsyshena.05@gmail.com

Supervisor: **Kornienko Valerii** – Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: valkorney1958@gmail.com